

Emigracja po polsku

Andrzej Kubisiak

Work Service S.A.

Wokół polskiej emigracji narosły liczne mity. Wielokrotnie była przeszacowywana jej skala, zmieniane były motywacje Polaków, a także rysowano nieaktualny już obraz osób wyjeżdżających z kraju. Jak wygląda to dziś i jaki wpływ na te zmiany ma polski rynek pracy? Na te i wiele innych pytań odpowiada raport *Migracje zarobkowe Polaków VI*, przygotowany przez Work Service S.A.

Historyczne uwarunkowania

Przez ostatnie dwie dekady wiodącym wyzwaniem polskiego rynku pracy był niedobór ofert zatrudnienia w relacji do osób poszukujących zajęcia. W efekcie mieliśmy do czynienia z dwucyfrowym bezrobociem, sięgającym w latach 2002–2003 nawet ponad 20%¹ w skali całego kraju. Oznaczało to sytuację, w której wielu Polaków nie mogło znaleźć nie tylko satysfakcjonującej pracy, ale nawet jakiegokolwiek zatrudnienia.

Po wejściu w 2004 r. do Unii Europejskiej i otwarciu wielu rynków pracy w Europie Zachodniej doświadczyliśmy masowego exodusu naszych rodaków. Wyższe wynagrodzenia i dostępność zatrudnienia stanowiły tak dużą zachętę do emigracji, że na przestrzeni tylko trzech pierwszych lat od wejścia do Unii wyjechało z Polski ponad 1,2 mln osób. W kolejnych trzech latach odnotowaliśmy spadek zainteresowania emigracją i falę powrotów ponad 200 tys. osób. W wielu przypadkach było to związane z kryzysem finansowym, który opanował wiele gospodarek zachodnich, co odbiło się również na tamtejszych rynkach pracy. Jednak od 2010 r. obserwujemy nieprzerwany trend wzrostowy, świadczący o tym, że wyjazd z kraju nadal jest atrakcyjnym wyborem dla wielu polskich pracowników. Obecnie na emigracji przebywa niemal 2,4 mln naszych rodaków, którzy w największym stopniu zasilili gospodarki: brytyjską (720 tys.), niemiecką (655 tys.) i holenderską (112 tys.)².

Nowa rzeczywistość

Od ponad dwóch lat widzimy wyraźne odwracanie się historycznych trendów na rynku pracy. Stopa bezrobocia systematycznie spada, osiągając najniższe wskazania od 26 lat. Równoległe rośnie zatrudnienie, a pracodawcy tworzą rekordowo wiele miejsc pracy, które coraz trudniej im obsadzać. To z kolei powoduje wyraźny wzrost liczby wakatów, których na koniec I kwartału 2017 r. było niemal 120 tys. w całej gospodarce³.

Tak wyraźna poprawa na rynku pracy wpłynęła również na zmiany po stronie wyjazdów zagranicznych. Z najnowszej edycji raportu *Migracje zarobkowe Polaków VI*⁴, przygotowanego przez największą w Polsce agencję zatrudnienia Work Service wynika, że w marcu 2017 r. chęć wyjazdu z kraju deklarowało 13,7%, aktywnych lub potencjalnych uczestników polskiego rynku pracy (osoby zatrudnione na dowolnej formie umów oraz bezrobotni, uczący się i osoby na urloпах rodzicielskich/maciezryńskich). To 9% dorosłej (18–65 lat) populacji Polski, czyli ponad 2,8 mln osób. Co jednak

¹ <<http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rynek-pracy/bezrobocie-rejestrowane/stopa-bezrobocia-w-latach-1990-2017,4,1.html>>

² <<http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/migracje-zagraniczne-ludnosci/informacja-o-rozmiarach-i-kierunkach-emigracji-z-polski-w-latach-2004-2015,2,9.html>>

³ <<http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rynek-pracy/popyt-na-prace/popyt-na-prace-w-pierwszym-kwartale-2017-r,2,25.html>>

⁴ <<http://www.workservice.com/pl/Centrum-prasowe/Raporty/Raport-Migracyjny>>

Tabela 1. Szacunek emigracji z Polski na pobyt czasowy w latach 2004–2015^a
(liczba osób przebywających za granicą w końcu roku)

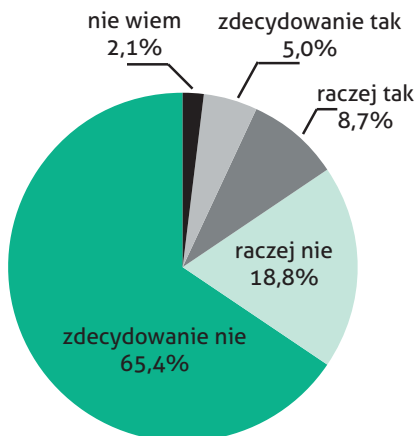
Kraj przebywania	Liczba emigrantów w tys.											
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Ogółem	1000	1450	1950	2270	2210	2100	2000	2060	2130	2196	2320	2397
Europa	770	1200	1610	1925	1887	1765	1685	1754	1816	1891	2013	2098
Unia Europejska (27 krajów) ^b	750	1170	1550	1860	1820	1690	1607	1670	1720	1789	1901	1983
w tym:												
Austria	15	25	34	39	40	36	29	25	28	31	34	36
Belgia	13	21	28	31	33	34	45	47	48	49	49	52
Cypr	-	-	-	4	4	3	3	3	2	1	1	1
Czechy	-	-	-	8	10	9	7	7	8	8	9	9
Dania	-	-	-	17	19	20	19	21	23	25	28	30
Finlandia	0,4	0,7	3	4	4	3	3	2	2	3	3	3
Francja	30	44	49	55	56	60	60	62	63	63	63	64
Grecja	13	17	20	20	20	16	16	15	14	12	9	8
Holandia	23	43	55	98	108	98	92	95	97	103	109	112
Hiszpania	26	37	44	80	83	84	48	40	37	34	32	30
Irlandia	15	76	120	200	180	140	133	120	118	115	113	111
Niemcy	385	430	450	490	490	465	440	470	500	560	614	655
Portugalia	0,5	0,6	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Szwecja	11	17	25	27	29	31	33	36	38	40	43	46
Wielka Brytania	150	340	580	690	650	595	580	625	637	642	685	720
Włochy	59	70	85	87	88	88	92	94	97	96	96	94
Kraje spoza Unii Europejskiej	20	30	60	65	67	75	78	85	96	102	112	115
w tym:												
Norwegia	-	-	-	36	38	45	50	56	65	71	79	84

^a Dane dotyczą liczby osób przebywających za granicą czasowo: dla lat 2002–2006 – powyżej 2 miesięcy, dla lat 2007–2014 – powyżej 3 miesięcy.

^b Do 2006 r. 25 krajów.

Źródło: <<http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/migracje-zagraniczne-ludnosci/informacja-o-rozmiarach-i-kierunkach-emigracji-z-polski-w-latach-2004-2015,2,9.html>>.

Wykres 1. Czy rozważa Pan/Pani emigrację zarobkową w ciągu najbliższych 12 miesięcy?



Źródło: *Migracje zarobkowe Polaków VI*, raport Work Service S.A.

warto podkreślić, wskaźnik deklaracji był o ponad 5 p.p. niższy niż w analogicznym okresie roku poprzedniego. Nie było to, co prawda, najniższe wskazanie w historii realizowanych badań, bo w III kwartale 2016 r. odsetek ten był jeszcze niższy i wynosił wówczas 11,9%. Jednak zmiana, którą obserwowaliśmy w ostatniej edycji badania, była związana z czynnikami sezonowymi i faktem, że wielu naszych rodaków nadal podejmuje czasowe zatrudnienie, krótsze niż 3 miesiące, w okresie wakacyjnym.

Mity emigracyjne

Poza zmianą ilościową obserwujemy również stosunkowo nowy profil potencjalnych emigrantów, który przeczy wielu często powtarzanym stereotypom. Co prawda, nadal najczęściej o wyjeździe myślą osoby młode w wieku

18–24 lata. Stanowią oni 40% wszystkich planujących emigrację. Jednak w dużej mierze są to osoby niemające wyższego wykształcenia (84%). Wśród nich najwięcej jest Polaków po szkole średniej – 37% i szkole podstawowej – 25%. Widzimy zatem kontynuację dawnego trendu, obserwowanego od momentu wejścia do struktur Unii Europejskiej, jaki wpływał na drenaż osób, które powinny właśnie wchodzić na nasz rodzimy rynek pracy, ale nie są to osoby najbardziej poszukiwane na rynku – specjaliści i absolwenci szkół zawodowych.

Wiemy już zatem, że potencjalny emigrant jest nadal młody, ale już niekoniecznie dobrze wykształcony. Co więcej, nie pochodzi również z dużych miast i metropolii, a głównie z terenów wiejskich i małych miast do 100 tysięcy mieszkańców. Razem stanowią oni 60% Polaków, którzy planują emigrację. Ponadto w ujęciu terytorialnym widzimy już regiony, w których skłonność do wyjazdów jest znikoma. Przykładowo jedynie 5% respondentów z województw dolnośląskiego i opolskiego rozważa emigrację.

Trzecią istotną zmianą jest status zatrudnienia. Tylko 2% potencjalnych emigrantów to osoby bezrobotne, a 59% – to osoby posiadające zatrudnienie. Najczęściej (32%) o pracy za granicą myślą osoby posiadające obecnie etat w Polsce. Na wyjazd najchętniej (53%) zdecyd-

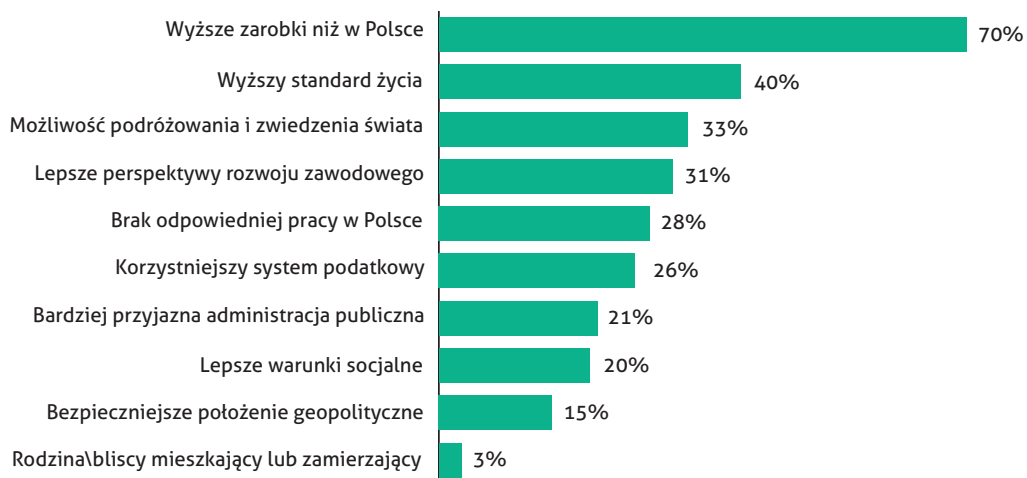
dowaliby się Polacy, których zarobki znajdują się na poziomie poniżej 2000 zł, co potwierdzałoby tezę, że emigracja stała się sposobem na poprawę sytuacji materialnej, a nie metodą na znalezienie jakiegokolwiek pracy.

Innym często powtarzaniem mitem w debacie publicznej jest argument mówiący o lepszych warunkach socjalnych, które mają skłaniać do emigracji. Jednak z badań Work Service, od niemal samego początku ich prowadzenia, wyraźnie wynika, że głównym czynnikiem motywującym są wyższe wynagrodzenia, na które zwraca uwagę 70% badanych. Na drugim miejscu znajduje się chęć poprawy standardu życia (40%), a na ostatnim stopniu podium jest możliwość podróżowania i zwiedzania świata (33%). W hierarchii czynników skłaniających do wyjazdu, warunki socjalne zajmują 3. miejsce od końca, mając jedynie 20% wskazań.

Kierunki emigracji pod wpływem Brexitu

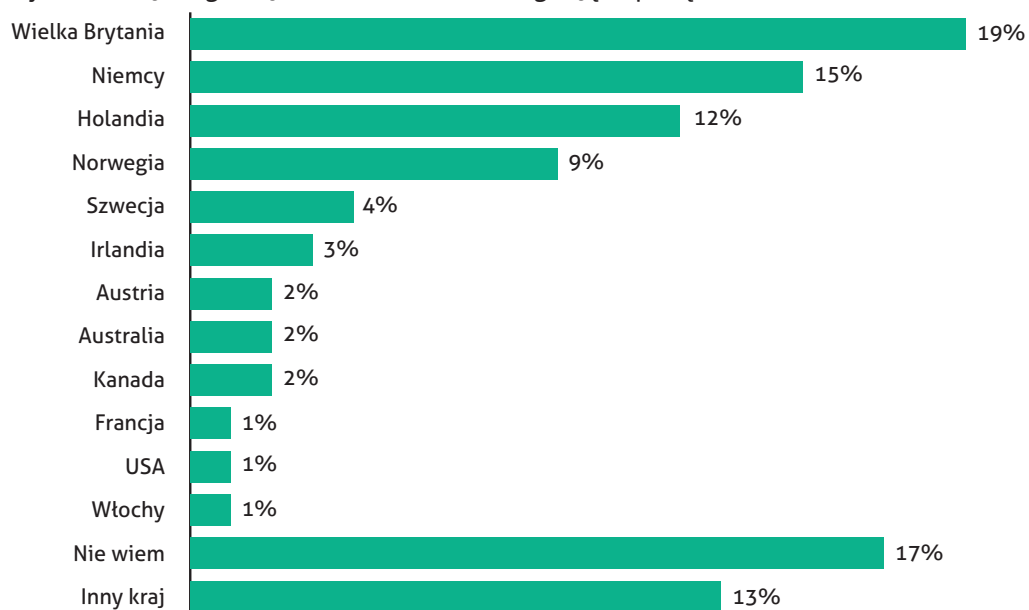
Po dwóch latach przerwy Wielka Brytania znów jest najchętniej wybieranym kierunkiem emigracji. Z raportu wynika, że wyjazd deklaruje 19% potencjalnych emigrantów zarobkowych z Polski, co stanowi wynik o 4 p.p. wyższy niż w przypadku Niemiec. Jest to istotna zmiana, bo wzrost zainteresowania Wielką Brytanią o 5 p.p. był pierwszą poprawą wyniku

Wykres 2. Proszę wskazać powody, które przede wszystkim skłaniają Pana/Panią do emigracji?



Źródło: *Migracje zarobkowe Polaków VI*, raport Work Service

Wykres 3. Do jakiego kraju rozważa Pan/Pani emigrację za pracą?



Źródło: *Migracje zarobkowe Polaków VI*, raport Work Service S.A.

tęgo kierunku od 2015 r. Na trzecim miejscu znalazła się odpowiedź „inny kraj” z wynikiem 13%, co pokazuje, że wiele osób jest zdezorientowanych, bo z jednej strony chcą wyjechać, a z drugiej – dostępne możliwości z różnych powodów im nie odpowiadają. Na czwartym miejscu znalazła się Holandia (12%).

Co ciekawe, na zmianę lidera i wzrost zainteresowania wyjazdem do Wielkiej Brytanii paradoksalnie wyraźny wpływ miał Brexit. Z badania Work Service wynika, że dla 58% osób zainteresowanych emigracją do tego kraju głównym celem jest zdążenie z wyjazdem przed opuszczeniem przez Wielką Brytanię Unii Europejskiej. Taka postawa wydaje się nawet racjonalna wobec niepewności co do przyszłości polityki migracyjnej tego kraju, a także warunków opuszczenia struktur jednolitego rynku unijnego. Paradoksalnie Brexit może wywołać kolejną, a przy tym zapewne ostatnią już falę emigracji z Polski do Wielkiej Brytanii.

Dlaczego nie wszyscy Polacy decydują się na emigrację

Najważniejszym powodem zniechęcającym do wyjazdu z kraju jest przywiązanie do rodzi-

ny i przyjaciół w Polsce (72%). Jest to niezmiennie, od początku realizacji badań, czynnik podawany najczęściej jako bariera emigracji. Co ciekawe, na decyzję o pozostaniu w kraju ma wpływ wykształcenie badanych. Dla osób z wykształceniem podstawowym przywiązanie do rodziny i przyjaciół w Polsce jest mniejszą przeszkodą niż dla absolwentów szkół wyższych.

Warto zwrócić uwagę, że na drugim miejscu emigracyjnych barier znajduje się atrakcyjna praca w Polsce. Dla grupy 35% badanych obecne zatrudnienie jest wystarczająco dobre, by nie musieć szukać lepszych warunków za granicą. To potwierdzenie tezy, że poprawa na rynku pracy jest odczuwalna i może wpływać na ograniczenie planów emigracyjnych.

Trzecią najpopularniejszą barierą jest słaba znajomość języków obcych, do których przyznaje się 20% respondentów. Z badań wynika, że również w tym wypadku poziom wykształcenia determinuje odpowiedzi, bo osoby po wyższych uczelniach nie wskazywały problemów językowych, a przy tym częściej wskazywały na atrakcyjną pracę w Polsce.

Wykres 4. Proszę wskazać powody, które przede wszystkim powstrzymują Pana/Panią przed wyjazdem za granicę do pracy



Źródło: *Migracje zarobkowe Polaków VI*, raport Work Service S.A.

Podsumowanie

Debata wokół procesów migracyjnych zaowocowała wieloma opracowaniami naukowymi, publicystycznymi, a także reportażowymi czy fabularnymi. Jednak kluczowe jest sprowadzenie tego zjawiska do faktów i rzetelnych analiz. W obecnych warunkach Polacy coraz mniej chętnie myślą o pracy za granicą, traktując ją raczej jako alternatywny scenariusz pozwalający na poprawę sytuacji materialnej. W efekcie nie jest to już konieczność, a możliwość. Co więcej, nie dotyczy ona już młodych, dobrze wykształconych mieszkańców dużych miast, bo ci częściej wskazują, że mają atrakcyjne zatrudnienie w kraju i nie poszukują innych rozwiązań poprawiających ich byt. Z pewnością ciekawym wątkiem jest również wykorzystanie emigracji do zwiedzania świata, co stanowi o wyraźnej zmianie pokoleniowej i odmiennym spojrzeniu na pracę zawodową.

Biorąc pod uwagę wszystkie te czynniki, nie możemy powiedzieć, że problem emigracji całkowicie znika, bo jednak utrzymujące się kilkukrotne różnice w wynagrodzeniach nadal stanowią silny magnes dla wyjazdów. Jednak wydaje się, że skala tego zjawiska będzie się obniżać wraz z umacnianiem się niedoborów kadrowych na rodzimym rynku pracy.

Informacje o badaniu

Dane prezentowane w ramach raportu *Migracje zarobkowe Polaków VI* zostały przygotowane i opracowane na zlecenie Work Service S.A. przez instytut badawczy Millward Brown S.A. Badanie zostało zrealizowane w okresie od 27 marca do 2 kwietnia 2017 r.

Badanie zrealizowano na próbie N = 662 osób pracujących, bezrobotnych, uczących się oraz przebywających na urloпах macierzyńskich i wychowawczych. Próbę dobrano z ogólnopolskiej reprezentatywnej próby dorosłych Polaków N = 1000 [zgodnej ze strukturą populacji pod względem płci, wieku (18–65 lat), wykształcenia oraz klasy wielkości i województwa miejsca zamieszkania]. Wykluczono z niej: emerytów, rencistów oraz osoby zajmujące się domem. Wyniki poddano procedurze ważenia na podstawie struktury zmiennych rekrutacyjnych według danych GUS. Dokładność wyników zależy od liczebności analizowanej grupy i odsetka odpowiedzi. Maksymalny błąd pomiaru dla całej próby N = 662 to +/-3,88%. Badanie zostało przeprowadzone za pomocą wspomaganego komputerowo wywiadów telefonicznych w ramach projektu CATIBUS.

Summary

According to the newest edition of the report *Labour migration of Poles VI*, prepared by the Poland's largest employment agency, Work Service, in March 2017 13,7% of active, or potential participants in the Polish labor market declared their willingness to leave the country. It is 9% of the adult population of Poland, ie over 2.8 million people. However, it is worth pointing out, the declaration rate was over 5 percentage points. lower than in the corresponding period of the previous year.

Under current conditions Poles are less and less willing to work abroad, treating it as an alternative scenario to improve their financial situation. As a result, it is no longer a necessity but an opportunity. Moreover, it does not refer to young, well-educated residents of large cities, because they more often than not indicate that they have attractive employment in the country and are not looking for other solutions to improve their lives.

Key words

emigration, unemployment, labour market, migration

Więcej o autorze

Andrzej Kubisiak

Work Service S.A.

Dyrektor Zespołu Analiz i Komunikacji w Work Service S.A. Ekspert ds. komunikacji i rynku pracy, związany z Grupą Kapitałową Work Service od 2015 r. Odpowiada za zarządzanie procesami komunikacyjnymi Grupy i opracowaniem materiałów analitycznych. Autor raportów i licznych komentarzy związanych z bieżącą sytuacją na rynku pracy. Doświadczenie zawodowe zdobywał w sektorze bankowym i komunikacyjnym. Jest absolwentem Instytutu Socjologii na Uniwersytecie Warszawskim.